

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційну роботу Орловського Володимира
Олександровича «Комп'ютерно-томографічні розміри малих кутніх зубів
у практично здорових чоловіків із різних регіонів України та їх зв'язок із
показниками кефалометрії», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата медичних наук за спеціальністю 14.03.01 – нормальна
анатомія до спеціалізованої вченої ради Д 05.600.02 при Вінницькому
національному медичному університеті ім. М. І. Пирогова МОЗ України**

Актуальність теми. Дослідження закономірностей формування і розвитку зубощелепного апарату мають велике значення для успішного вирішення найактуальніших завдань практичної медицини. Існує багато аргументів існуванню відмінностей біометричних показників зубів та антропометричних параметрів у людей різних рас і національностей, а також у представників однієї етнічної групи проживаючих в різних регіонах. Дослідження взаємозв'язків різних елементів структур черепа дозволяють дослідити еволюційні зміни морфологічних ознак, встановити генетичні залежності, виявити етнічні особливості, та зрозуміти причини та механізми розвитку різної патології.

Результати подібних досліджень приваблюють багатьох спеціалістів із різних галузей медицини в тому числі і стоматологів, оскільки при виконанні естетичної реставрації необхідно враховувати всі особливості кожного пацієнта. Справа не тільки у відновленні зубного ряду, але і в створенні повної гармонії між особою і зубами, з огляду на будову лицевого скелета і вік пацієнта. Естетичний результат оцінюється тільки тоді, коли розглядається все обличчя людини, а не ізольована ділянка порожнини рота, так як має бути єдність зубних рядів з обличчям людини. Тому є необхідність в створенні морфологічної основи для вдосконалення існуючих і розробки нових способів стоматологічних втручань. Накопичення даних, отриманих із застосуванням сучасних високотехнологічних технологій дозволить їх ефективно використовувати власне при протезуванні часткових дефектів, відновлення зубних рядів за допомогою імплантатів, при моделюванні та

виготовленні повних або часткових знімних протезів, при діагностиці та плануванні ортодонтичного лікування.

В більшості регіонів України у корінного населення виявлено різну частоту поширеності та інтенсивності ураження стоматологічними захворюваннями малих кутніх зубів і їх коренів. Однак, до тепер не вивчено їх розмірні варіації у здорового населення України, пов'язані з його адаптивними реакціями і генетичним фоном. Тому актуальність обраної теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів і є сучасною та своєчасною.

Робота виконана згідно із зареєстрованою ініціативною науковою тематикою, що виконується у Вінницькому національному медичному університеті ім. М. І. Пирогова «Комп'ютерно-томографічні розміри малих кутніх зубів у практично здорових чоловіків із різних регіонів України та їх зв'язок із показникам кефалометрії» (№ державної реєстрації: 0118U003455).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна, повнота їх викладу в опублікованих працях. Дисертаційне дослідження виконане на сучасному науковому рівні та достатньому клінічному матеріалі. Автором використана якісно та кількісно репрезентативна вибірка (колективом науковців у результаті попереднього опитування, за допомогою скринінг-опитувальника, більш ніж 3500 чоловіків віком від 22 до 35 років, було відібрано 200 практично здорових чоловіків, у третьому поколінні мешканців різних адміністративно-територіальних регіонів зі сприятливими, помірно сприятливими і задовільними за екологічних умов проживання населення місцевостей України).

Використані методи дослідження адекватні меті і завданням, сучасні та високоінформативні. Отримані результати базуються на проведених сучасних високотехнологічних наукових дослідженнях. Об'єм досліджень і

їх коректна обробка математичними методами за допомогою ліцензійного пакету «Statistica 6.1», дозволили отримати дисертанту достовірні результати які мають незаперечну новизну. Ілюстративний матеріал, представлений у дисертаційній роботі, підтверджує результати досліджень.

У 17 опублікованих наукових працях (з них 8 – самостійних) повністю викладені результати дисертаційного дослідження. Серед публікацій – 11 статей у фахових наукових виданнях (з них 4 статті – в журналах, що включені до міжнародних наукометричних баз, у тому числі 2 – до наукометричної бази Web of Science); 1 стаття – в закордонному науковому журналі (Польща), що входить до наукометричної бази Scopus. Отримані результати досліджень та основні положення дисертаційної роботи були достатньо оприлюднені на фахових наукових форумах.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження. Дисертаційній роботі Орловського В. О. притаманні науково-методичний рівень досліджень, достатній об'єм фактичного матеріалу, що дозволило автору обґрунтувати нові теоретичні положення. Отримані регіональні особливості комп'ютерно-томографічних розмірів малих кутніх зубів та їх коренів у практично здорових чоловіків різних краніотипів і типів обличчя, розвивають вчення про локальну та загальну конституцію людини, що має важливе значення для анатомії та антропології.

Результати проведених досліджень використовуються в лекційних курсах та в ході проведення практичних занять на кафедрах: анатомії людини і ортопедичної стоматології Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова; анатомії людини Національного медичного університету імені О. О. Богомольця; нормальної анатомії Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького; анатомії людини Одеського національного медичного університету; анатомії людини

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України».

Практичне значення даної роботи, у першу чергу, полягає у встановленні меж процентильного розмаху комп'ютерно-томографічних розмірів малих кутніх зубів у практично здорових чоловіків із різних адміністративно-територіальних регіонів України, різних краніотипів та типів обличчя, а також побудові регресійних моделей індивідуальних лінійних розмірів малих кутніх зубів в залежності від особливостей кефалометричних показників, краніотипу і типу обличчя чоловіків із різних регіонів України, що дозволить покращити діагностику і лікування ортодонтичної патології.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому та ідентичності змісту автореферату й основних положень дисертації. Дисертаційна робота Орловського В. О. на тему «Комп'ютерно-томографічні розміри малих кутніх зубів у практично здорових чоловіків із різних регіонів України та їх зв'язок із показниками кефалометрії» оформлена згідно вимог Міністерства освіти і науки України. Побудована за класичною схемою, представлена українською мовою на 296 сторінках машинописного тексту і складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, символів, одиниць, скорочень та термінів, вступу, огляду літератури, загальної методики і основних методів дослідження, трьох розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення результатів дослідження, висновків, списку використаної літератури, а також 6 додатків. Роботу ілюстровано 53 рисунками та 65 таблицями.

В «Анотації» представлені найбільш важливі результати проведеного дисертаційного дослідження та наданий список публікацій здобувача за темою дисертації.

У «Вступі» дисертації, викладеному на 7 сторінках, відображена актуальність теми, зв'язок з науковими програмами кафедри, окреслені об'єкт і предмет дослідження, наукова новизна, практична значимість

отриманих результатів, особистий внесок здобувача та апробація результатів дослідження. Конкретно і чітко сформульована мета та завдання дослідження.

Розділ 1 «Огляд літератури» викладений на 22 сторінка, складається з 3-х підрозділів, демонструє ґрунтовне ознайомлення здобувача зі спеціальною літературою відповідно до поставлених мети і завдань дослідження. У першому підрозділі викладені літературні дані стосовно анатомічних та фізіологічних особливостей малих кутніх зубів і методи їх дослідження. В другому підрозділі наведені дані про етнічні та регіональні особливості кефалометричних та одонтометричних показників. В третьому описано використання одонтометричних та кефалометричних характеристик у сучасній стоматологічній діагностиці з метою покращення отриманих результатів та забезпечення їх довготривалого функціонування. Автором критично оброблена значна кількість літературних джерел і наукових публікацій останніх років. Результати досліджень даного розділу дисертації відображені в науковій статті у фаховому журналі.

Розділ 2 «Загальна методика й основні методи досліджень» складається з 6 підрозділів, викладений на 10 сторінках. З метою вирішення поставлених завдань автором наведений та обґрунтований вибір проведених досліджень. Результати досліджень даного розділу дисертації відображені в 2 наукових статтях у фахових журналах (одна з яких в закордонному фаховому виданні яке входить до наукометричної бази Scopus) та тезах науково-практичної конференції.

Розділ 3 «Лінійні комп'ютерно-томографічні розміри малих кутніх зубів та їх коренів у практично здорових чоловіків із різних регіонів України та в залежності від форми голови або типу обличчя», складається з 3 підрозділів, де описані дані лінійних комп'ютерно-томографічних розмірів малих кутніх зубів та їх коренів у практично здорових чоловіків із різних регіонів України та в залежності від форми голови або типу обличчя даних осіб. Описаний

матеріал містить багато рисунків та цифрових даних щодо розмірів зубів. Дисертант в даному розділі звертає увагу на те, що встановлені краніотипологічні, регіональні та відмінності комп'ютерно-томографічних розмірів малих кутніх зубів у осіб з різними типами обличчя. Найбільша кількість регіональних відмінностей комп'ютерно-томографічних розмірів визначена для висоти коронок та присінково-язикових розмірів зубів, а краніотипологічних – для присінково-язикових розмірів зубів у осіб з різними типами обличчя, в більшості випадків для висоти зубів на верхній щелепі. Результати досліджень, що представлені в 3 розділі дисертації, відображені в 3 наукових статтях у фахових журналах (одна з яких включена до міжнародної наукометричної бази Web of Science) та 2 тезах науково-практичних конференцій.

Розділ 4 «Лінійні комп'ютерно-томографічні розміри малих кутніх зубів та їх коренів у практично здорових чоловіків центрального регіону України в залежності від форми голови або типу обличчя» містить 2 підрозділи про аналіз відмінностей КТ-розмірів малих кутніх зубів у практично здорових чоловіків центрального регіону України різних краніотипів та типів обличчя. В даному розділі автор показав, що у практично здорових чоловіків центрального регіону України встановлені достовірні або тенденції відмінностей комп'ютерно-томографічних розмірів малих кутніх зубів у представників різних краніотипів та типів обличчя. Дисертант акцентує увагу на кількісні відмінності, встановлені між брахіцефалами і мезоцефалами, а також між гіпербрахіцефалами і мезоцефалами або доліхоцефалами для мезіо-дистальних та присінково-язикових розмірів малих кутніх зубів. Розділ викладений на 20 сторінках, добре ілюстрований таблицями та рисунками. Результати досліджень даного розділу дисертації відображені в 2 наукових статтях у фахових журналах (одна з яких включена до міжнародної наукометричної бази Web of Science).

Розділ 5 «Моделювання комп'ютерно-томографічних лінійних розмірів малих кутніх зубів у практично здорових чоловіків із різних регіонів України в залежності від особливостей кефалометричних показників та форми голови і типу обличчя» викладений на 14 сторінках, складається з 4 підрозділів. В даному розділі надані та описані, сформовані дисертантом, регресійні моделі індивідуальних лінійних розмірів малих кутніх зубів верхньої та нижньої щелепи для різних регіонів України із коефіцієнтом детермінації R^2 більшим, ніж 0,5. Основні наукові положення даного розділу висвітлені в 3 наукових статтях у фахових журналах та 2 тезах науково-практичних конференцій.

Розділ «Аналіз і узагальнення результатів досліджень» представляє резюме всієї роботи. У ньому приведені обґрунтоване обговорення результатів проведених досліджень. Даний розділ містить 28 сторінок. Текст розділу проілюстрований 6 таблицями.

Отримані результати дослідження викладені в 8 висновках. Вони відображають основний зміст роботи, ґрунтовні, логічні, витікають з мети та завдань дослідження.

Список використаних джерел містить 296 найменувань (викладених кирилицею – 156, латиницею – 140) оформлених відповідно до бібліографічних вимог.

У шести додатках наведені публікації здобувача та відомості про апробацію результатів дисертації, акти впровадження результатів дисертаційного дослідження та 49 таблиць з цифровим матеріалом та результатами статистичної обробки отриманих даних.

Опубліковані роботи повністю відображають основний зміст дисертації. Автореферат дисертації написаний згідно вимог МОН України. Його зміст відповідає суті та основним положенням дисертації, які виносяться на захист.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.

Результати досліджень, які представлені у дисертації, авторефераті та наукових публікаціях рекомендовані до використання в науковій та навчальній роботі морфологічних і стоматологічних кафедр закладів вищої медичної освіти, науково-дослідних лабораторій, а також практичній діяльності анатомів і стоматологів.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації.

1. Вважаю, що першому розділу дисертації «Огляд літератури» потрібно було надати конкретну назву.

2. Серед зауважень до розділу 2 слід віднести дуже скорочений і не деталізований опис власне проведення вимірювань, тому що опрацювання геометрії тривимірних об'єктів потребує певних навиків.

3. В розділі «Аналіз і узагальнення результатів досліджень», на мій погляд, нема потреби наводити регресійні рівняння, які були представлені у розділі 5 власних досліджень.

4. У тексті дисертації зустрічаються поодинокі граматичні та орфографічні помилки.

Незважаючи на виявлені незначні недоліки, принципових зауважень щодо оформлення, подання матеріалу в дисертації та суті викладених результатів немає.

При ознайомленні з роботою виникло наступне запитання, на яке бажано отримати відповідь в порядку дискусії:

1. Чим, на Ваш погляд, обумовлена відсутність побудованих регресійних моделей лінійних розмірів малих кутніх зубів із коефіцієнтом детермінації більшим 0,5 у чоловіків центрального регіону України?

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Орловського Володимира Олександровича «Комп'ютерно-томографічні розміри малих кутніх зубів у практично здорових чоловіків із різних регіонів України та їх зв'язок із показниками кефалометрії» представлена на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук, є завершеним науковим дослідженням, у якому отримані нові результати, що вирішують важливе для анатомії людини наукове завдання щодо встановлення величини і особливостей лінійних комп'ютерно-томографічних розмірів малих кутніх зубів та їх коренів у практично здорових чоловіків із різних адміністративно-територіальних регіонів України, у представників різних краніотипів та типів обличчя, а також розроблені регресійних моделей індивідуальних лінійних розмірів даних зубів у залежності від кефалометричних показників. За своєю актуальністю, науковим та практичним значенням отриманих результатів, їх достовірністю й новизною, обґрунтованістю та об'єктивністю висновків, дисертаційна робота повністю відповідає вимогам щодо кандидатських дисертацій, наданих у пункті 11 «Порядку присудження наукових ступенів», який затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними Постановами Кабінету Міністрів № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.03.01 – нормальна анатомія.

Офіційний опонент:

начальник відділу моніторингу якості діяльності

Національної медичної академії

післядипломної освіти імені П. М. Шурика

доктор медичних наук, доцент

О. І. Ковальчук

